Олена Котова

Впровадження профільного навчання в теорію і практику сучасної освіти

Одним із основних напрямків реформування загальної середньої освіти в Україні є впровадження профільного навчання в старшій школі, плановий перехід на який розпочався з 2003 року. В Луганській області існує певний досвід роботи з цього питання: відкрито ліцеї та гімназії, працюють школи з поглибленим вивченням окремих предметів та існують міжшкільні навчально-виробничі комплекси.

Прийняття Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції загальної середньої освіти (12-ти річна школа), Національної доктрини розвитку освіти, стало підґрунтям запровадження профільного навчання в старшій школі. На виконання вищезазначених документів Інститутом педагогіки АПН України була розроблена Концепція профільного навчання в старшій школі. Відповідно до чинних документів старша школа має функціонувати як профільна, що створює сприятливі умови для врахування індивідуальних особливостей, інтересів і потреб учнів та орієнтує школярів на той чи інший вид майбутньої професійної діяльності. Профільна школа найповніше реалізує принцип особистісно-орієнтованого навчання, що значно розширює можливості учня у виборі власної освітньої траєкторії [3, 32].

Останні публікації, в яких започатковано розв’язання даної проблеми, дають підстави стверджувати, що проблема профільного навчання у старшій школі розробляється педагогами різних країн світу: Франції, Швеції, Англії, США. Вони довели, що диференціація навчання є одним із основних організаційних принципів середньої загальноосвітньої школи зарубіжжя впроваджу багатьох десятиріч. У Росії концепцію профільного навчання визначено в основних напрямках профілізації: природничо-математичний, соціально-економічний, гуманітарний, універсальний. В Україні саме навчання в гімназіях, ліцеях, коледжах, спеціалізованих школах розглядали такі науковці, як Л. Березовська, Н. Бібін, Л. Денисенко, Л. Іванова, В. Кизенко, О. Корсакові, П.І. Сікорський, Н.І. Шиян та визначили його як профільне.

На сьогодні профілізація старшої школи є

Домінуючим напрямком функціонування школи у структурі якої виділяється до профільна підготовка у 8–9 класах із метою сприяння у виборі ними напрямку подальшого профільного навчання [4, 180]. В галузі теорії і методики фізичного виховання все ж таки окремі питання залишаються не

досить розв’язаними. В педагогічній науці не досліджувалися питання підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до профільного навчання у старшій школі за спортивним напрямком.

Метою профільного навчання, як зазначено в Концепції, є забезпечення можливостей для рівного доступу учнівської молоді що до здобуття загальноосвітньої профільної та початкової допрофесійної підготовки, до безперервної освіти впродовж усього життя, до виховання особистості, здатної до самореалізації, професійного зростання й до мобілізації в умовах реформування сучасного суспільства.

Кожний регіон має особливості розвитку освітньої галузі і, відповідно, свої шляхи вирішення проблеми профільної диференціації. А тому кожному навчальному закладу необхідно передбачити варіативну допрофільну підготовку в основній школі, визначити її зміст і обсяги, оскільки від свідомого вибору дитини залежить правильне орієнтування її в подальшому навчанні.

Формою реалізації допрофільної підготовки є введення курсів за вибором і диференціація навчання. При цьому зміст допрофільної підготовки повинен містити не тільки перелік спеціальних курсів або факультативів, а й інформаційну, консультативну роботу, психолого-педагогічну діагностику, тобто аналог профорієнтаційної роботи в старших класах, що забезпечує «поле широкої діяльності».

Щоб вирішити низку проблем, що визначає дана стаття, необхідно дослідити слідуючи теоретичні та практичні напрямки:

1. На відміну від поглибленого навчання, за умов якого один-два предмети вивчаються ширше, ніж це передбачено навчальними програмами загальноосвітніх навчальних закладів, а інші предмети вивчаються на загальноосвітньому рівні, профільне навчання передбачає створення умов для спеціалізованої, поглибленої підготовки учнів із метою подальшого продовження ними освіти або свідомого вибору спрямування професійної діяльності.
2. Загальноосвітня профільна та початкова допрофесійна підготовка учнівської молоді, спрямована на створення умов щодо виховання особистості, здатної до самореалізації й самоактуалізації, професійного зростання й мобільності в умовах ринкової, високотехнологічної економіки, формування в учнів науково-практичних і дослідницько-пошукових компетенцій, а також здатності до саморозвитку та самоосвіти.
3. Організація профільного навчання передбачає використання різноманітних форм, вибір яких обумовлюється такими чинниками: кількістю класів у паралелі, кількістю профілів, кадровим забезпеченням, інтересами

учнів та їх батьків, матеріально-технічною базою тощо.

Звичайно, в місті, районному центрі, сільському районі абсолютно різні освітні мережі. Відповідно, реальні можливості для старшокласників настільки якісно відрізняються, що й підготовити учнів до вибору профілю навчання необхідно з урахуванням цих розходжень, специфіки. Але, аналіз проведеного нами анкетування учнів не виявляє великої відмінності в їхній допрофесійній орієнтації сільських шкіл та шкіл міста. Із 24 профілів (без урахування універсального профілю) подальшого навчання, учні середніх загальноосвітніх шкіл визначили як найбільш приоритетні та актуальні суспільно-гуманітарні, природничо-математичні, історико-правові, фізико-математичні, економічні та технологічні спрямування профільної диференціації. При цьому явно визначається тенденція ігнорування професійних напрямків спортивного профілю, що демонструє низьку популярність цього спрямування в межах загальноосвітньої школи.

Профільне навчання повинно вводитись лише в тих навчальних закладах, де є належна матеріально-технічна база, програмно-методичне забезпечення, педагоги володіють певними технологіями навчання та в учнів є мотивація. Профілі навчання обирає сама школа відповідно до своїх можливостей, бажання та зацікавленості учнів і батьків.

Застосування різноманітних форм організації профільного навчання в старшій школі потребує формування як внутрішніх чинників – профільних класів у загальноосвітніх навчальних закладах; профільних груп у багатопрофільних загальноосвітніх навчальних закладах; профільного навчання за індивідуальними навчальними планами, так і зовнішніх чинників – міжшкільних профільних груп, профільних шкіл інтернатного типу, опорних шкіл, навчально-виховних комплексів [5, 7–8].

Запровадження профільного навчання вимагає перегляду змісту навчально-виховного процесу, що спрямований на перетворення з репродуктивного у продуктивний і здатний підготувати учнів не лише до творчого застосування набутих знань і навичок, а й постійного самовдосконалення.

Зупинимось на умовах, які, на наш погляд, сприятимуть ефективному впровадженню профільного навчання на старшому ступені загальної середньої освіти.

По-перше, – з метою забезпечення освітнього простору для розкриття здібностей учнів у тому чи іншому виді діяльності та їх особистісного зростання необхідно проводити формування профільних класів (або в їх

межах – різнопрофільних груп) з урахуванням інфраструктури населених пунктів і ринку праці на перспективні професії;

По-друге, – звернути увагу на позашкільні заклади як базу для створення умов щодо організації профільного навчання, оскільки на даний час така робота організована тільки в центрі позашкільної освіти м. Луганська.

По-третє, – відвести особливу роль у становленні профільної школи підвищенню кваліфікації та перепідготовці вчителів, які повинні володіти нетрадиційними технологіями навчання;

Четверте, – вчителі, які викладають навчальні дисципліни в профільних класах, повинні усвідомити роль елективних курсів у формуванні професійної спрямованості та допрофесійної компетентності учнів. У зв'язку з цим бажано мати наскрізні (комплексні) навчальні програми профільних предметів, доповнені елективними (авторськими) курсами з обґрунтуванням значення кожного для даного профілю;

П'яте, – привести до чинного законодавства нормативно-правову базу розвитку профільного навчання: для цього необхідно внести зміни до статутів загальноосвітніх навчальних закладів із метою забезпечення профільного навчання на внутрішньошкільному і зовнішньо шкільному рівнях.

Як бачимо, сьогодні можна говорити про якісно новий етап у розвитку в Україні ідей щодо профілізації старшої школи. При цьому аналіз наукових джерел надав можливість виділити основні теоретико-експериментальні напрямки дослідження українських науковців, пов'язаних із реалізацією Концепції профільного навчання в старшій школі. В наслідок цього розроблено та створено науково обґрунтовані системи допрофільного і профільного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах II–III ступенів.

Однак на практичному рівні питання щодо профілізації старшої школи ще вимагають свого розв'язання. Необхідно розробити науково-методичне супроводження цього процесу, експериментально апробувати модель та технологію організації профільного навчання в міських і сільських загальноосвітніх навчальних закладах [1, 1–5].

Необхідність створення умов доступу до якісної повної загальної середньої освіти для учнів, що мешкають у сільській місцевості, організації їх профільного навчання, а також оптимізації мережі загальноосвітніх навчальних закладі районах Луганської області вимагає пошуку нових підходів до організації освітнього простору даного регіону.

Хотілося б відмітити, що на сьогодні особливо гострою проблемою постає проблема забезпечення загальноосвітніх міських та сільських шкіл висококваліфікованими вчителями фізичної культури [2, 5–6]. Це пов'язано з довготривалою практикою підготовки вчителів традиційних профільних напрямків (філологів, математиків, гуманітаріїв) та з відсутністю необхідної уваги до формування високопрофесійного кадрового складу вчителів загальних шкіл, що призвела цю проблему до загальнонаціональної. Практика, що склалася у педагогічних вищих навчальних закладах формує невисокий соціальний статус викладача фізичного виховання. Як наслідок цього спостерігається явне зниження зацікавленості до цієї професійної діяльності, стають слабкими та руйнуються традиції вітчизняної школи фізичного виховання, знижується престижність професії вчителя з фізичного виховання. Під впливом сучасних освітніх доктрин та багаторічних комплексних програм ця ситуація повинна докорінно змінитися.

Проблематичність ситуації на регіональному рівні підтверджується даними, що одержані у результаті анкетування 730 шкіл Луганщині. Результати цього дослідження обробляються та аналізуються, але вже сьогодні можна сказати про деякі тенденції. А саме: лише 14 % анкетованих шкіл (всього 10 шкіл) мають документоване спортивне профілювання за наступними фізкультурними спрямуваннями та курсами за вибором – волейбол, баскетбол, теніс, футбол та спортивна ритміка. Отже, за останні роки фізкультурна освіта набагато відстає від інших освітніх спрямувань.

Але не дивлячись на це, зацікавленість багатьох вчителів фізичної виховання, адміністрації шкіл та деяких батьків зростає. Багатьох із них турбують питання організації профільного навчання з фізичного виховання.

Особливу увагу треба звернути на проблемі суперечності між необхідністю забезпечення населення сільської місцевості широким спектром високоякісних освітніх послуг і неможливістю це зробити на рівні кожного сільського загальноосвітнього навчального закладу.

Ми вважаємо, що організація профільного навчання старшокласників в загальноосвітніх навчальних закладах регіону буде ефективною за умов:

- створення єдиної системи управління процесом профілізації старшої школи в регіоні;
- розробки необхідного інструментарію для виявлення освітньої кон'юнктури, прогнозування попиту на ті чи інші профілі, а також визначення оптимальних форм організації профільного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах кожного району (міста) області;
- створення оригінальних моделей організації профільного навчання;

- урахування світових тенденцій розвитку профільної школи: підвищення якості базової середньої освіти та оптимізація структури профільного навчання в старшій школі;
- психолого-педагогічного супроводження допрофільного і профільного навчання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах ІІ–Ш ступенів із метою створення умов для свідомого вибору ними майбутньої професії;
- модернізації системи підвищення кваліфікації педагогічних та керівних кадрів освіти, що спрямована на забезпечення готовності освітян до роботи в профільній школі;
- створення в регіоні системи моніторингу якості профільного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зубалій М. Зміст навчальної діяльності старшокласників зі спортивного профілю // Здоров'я та фізична культура. – 2008. – № 3. – С. 1–5.
2. Іванова Л. Особливості профільного навчання з фізичної культури // Фізичне виховання в школі. – 2004. – № 1. – С. 5–6.
3. Інформаційний збірник міністерства освіти і науки України. – Київ: Педагогічна преса, 2004. – № 6. – 32 с.
4. Організація профільного навчання. Довідник вчителя фізичної культури в запитаннях та відповідях. – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2007. – С. 180.
5. Профільне навчання // Сільська школа України. – 2004. – № 19–20. – С. 7–8.